

УДК 94 (477):930.1 “1939”
ББК 63.3 (4 Укр.) 624

Сергій ДЕРЕВ'ЯНКО, Тетяна ГУМЕНЮК

ОФОРМЛЕННЯ ДЕРЖАВНО-ПОЛІТИЧНОГО СТАТУСУ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В 1939 РОЦІ В ІСТОРІОГРАФІЇ

У статті показано основні підходи радянської історіографії до висвітлення “возз’єднавчих” подій на західноукраїнських землях. Радянські історики багато уваги приділяли підготовці, проведенню Народних Зборів Західної України та їхнім рішенням із метою легітимізувати анексію території й форсовано здійснити радянізацію приєднаного краю. Проаналізовано сучасний стан вивчення питання легітимної соборизації українських земель, механізмів уніфікації державно-політичної системи регіону після його приєднання до УРСР.

Ключові слова: Народні Збори, Західна Україна, приєднання західноукраїнських земель, виборчий процес, радянські історики, сучасні науковці.

У ході Другої світової війни українські землі опинилися в епіцентрі геополітичного протистояння могутніх тоталітарних систем Німеччини та СРСР. Історія дослідження процесу соборизації України, радянізації Східної Галичини й Західної Волині в 1939–1941 рр. є важливою темою, аналіз якої дозволяє оцінити стан одразу декількох національних історіографій, прослідкувати, які зміни в них відбувалися в останні роки й, якщо відбулися, то з яких причин. Незважаючи на те, що вивчення державно-соборного процесу в Україні впродовж останнього п’ятнадцятиліття провадилося інтенсивно, деякі політичні й етносоціальні питання залишилися малодослідженими. Актуальність проблеми викликана не лише науковими потребами, але й сучасною суспільно-політичною ситуацією в Україні, коли певні відмінності в розумінні історичних реалій минулого, залишки породжених радянською історіографією етнополітичних стереотипів гальмують процес консолідації української нації. Мета статті – на основі критичного аналізу історіографічних джерел визначити основні риси історіографії історії входження західноукраїнських земель до СРСР.

Майже вся радянська історіографія цієї проблеми рясніє працями з неухильним дотриманням жорстких норм комуністичної ідеології та декларативними висновками. За рамками наукового аналізу й мемуаристики, як правило, залишалися негативні явища, які супроводжували діяльність нової влади в ході перших кроків “узаконення” нової суспільно-політичної ситуації в регіоні.

Одним із розповсюджених способів замаскувати агресивні дії СРСР у вересні 1939 р. було формування шляхом тотальної пропаганди в радянських людей і зарубіжжя міфа про тріумфальний “визвольний похід” Червоної армії, який нібито одностайно підтримали західні українці. Зокрема, ми бачимо ці тези в перших, наспіх виданих уже 1939 р., публікаціях В.Мінаєва, І.Трайніна, збірнику “Як це було” й ін.¹

Праці радянських істориків, які побачили світ у 1940–1980 рр., дотримуючись єдиних ідеологічних установок, різнилися хіба що ступенем джерельних пошуків і гамою “аргументацій”². Історики сталінської доби не обтяжувалися якоюсь науковою базою, зокрема, архівами силових структур. Головними джерелами вважалися твори класиків марксизму-ленінізму, постанови ЦК ВКП(б), публікації офіційних видань. Наприклад, книга С.Білоусова “Возз’єднання українського народу в єдиній Українській Радянській державі” містила 97 посилань, із них ні одного на архівні документи, зате 43 – на праці Леніна й Сталіна³. Відтак її внесок у висвітлення проблеми, зрештою, як і багатьох інших цього періоду, був мізерним, оскільки вона мала пропагандистсько-декларативний характер і була далека від історичної правди. У праці безапеляційно наголошено: населення визволених районів брало владу до своїх рук, створювало органи самоуправління, власну міліцію. Далі стверджено, що йому надано право “самоу вирішити невідкладне питання про державну владу і форми суспільного ладу”. Водночас автор, по суті, суперечив собі, коли відзначав: “ЦК КП(б)У та державні органи Радянської України послали випробуваних людей, комуністів і комсомольців на допомогу трудящим Західної України в організації нової влади і налагодженні народногосподарського життя”. Адже саме ці (потім виявиться більше як 400) надійні кадри, вислані “на допомогу”, очолили партійні, комсомольські, державні й репресивно-каральні органи в краї, керівництво в областях і районах для форсованого запровадження тоталітарного режиму. Головним завданням цих органів нової влади, так званих Тимчасових управлінь, була підготовка й проведення Народних Зборів Західної

України⁴.

У багатьох працях даного періоду, насамперед колишніх діячів КПЗУ, простежується прагнення позитивно оцінити діяльність у вересні–жовтні 1939 р. комуністів, членів розпушеної 1938 р. Комінтерном з ініціативи Сталіна партії⁵. Зокрема, в книзі М.Герасименка й Б.Дудикевича із залученням препарованих архівних матеріалів висвітлюється створення комуністами міських і сільських ревкомів, які перебрали владу на місцях. “З перших годин після того як стало відоме рішення радянського уряду, майже по всіх містах і селах Західної України створювалися революційні комітети як органи революційної влади на місцях. З їх ініціативи організовувалися загони робітничої гвардії і селянські дружини. Революційні комітети в багатьох випадках ще до появи частин Радянської Армії виганяли поміщиків, готували урочисту зустріч своїм визволителям... В перші дні після визволення Західної України, – наголошують автори, – форми організації тимчасових органів влади в окремих місцях були різні, але зміст їх роботи – один: він відображав прагнення трудящих встановити на визволеній землі Радянську владу”. Автори відзначали, що вже з початком жовтня, тобто через кілька днів після закінчення наступальних операцій Червоної армії, розгорнулася широкомасштабна робота новостворених органів влади щодо підготовки населення до обрання депутатів Народних Зборів⁶.

У праці Г.Ломова декларативно стверджувалося: питання “про суспільний устрій і державну владу на території Західної України могло вирішувати лише населення шляхом обрання вищого законодавчого органу”, а тимчасові управління і комітети були перехідними формами управління. Обласні Тимчасові управління у колишніх воєводствах регіону були створені 3 жовтня 1939 р. рішенням Військової Ради Українського фронту, яку очолював М.Хрущов⁷.

Чимало тодішніх істориків стверджували, що новоствореним органам народної влади довелося вести рішучу боротьбу, як писав О.Цибко, в містах і селах, де “підіривну роботу провадили націоналістичні організації.., бандитські зграї з синків фабрикантів, поміщиків, куркулів, осадників, офіцерів і жандармів тероризували трудящих”. Це була відверта фальсифікація, яка виправдовувала масові репресії органів НКВС із перших днів “визволення”, про що автор не згадує. Він стверджує, що до Тимчасових управлінь входили, насамперед, “представники місцевого населення, Червоної Армії та партійні працівники, відряджені в Західну Україну”. У праці відзначено, що 28 вересня Тимчасове управління Львова прийняло постанову про створення озброєних робітничої гвардії в містах і селянських дружин на селі. Підсумовуючи діяльність Тимчасових управлінь, автор відзначив, що “найбільша заслуга тимчасових управлінь полягає в тому, що вони підготували і забезпечили умови, за які трудящі Західної України змогли вільно виявити свою волю щодо державного устрою і політичного ладу на своїй землі”⁸. Як бачимо, все було спрямовано на утвердження суспільної думки про легітимність впровадження радянської влади на приєднаних землях⁹.

Розглядаючи формування діяльності новостворених органів влади, автори книги “Торжество історичної справедливості” насамперед схвалюють відозви командування Українським фронтом із закликами до населення брати у свої руки владу на місцях і “нешадно викривати і знешкоджувати всіляких провокаторів, зокрема лютих ворогів радянського ладу – українських буржуазних націоналістів”, під якими мали на увазі перш за все ОУН, одну з найпопулярніших на західноукраїнських землях праворадикальних політичних сил. Бурхливе обурення львівських авторів викликали заяви ОУН про те, що радянську владу принесла на багнетах Червона армія, а акт возз’єднання, по суті, є анексією, поділом Польщі між СРСР і Німеччиною. Далі автори стверджують: комуністи “ніколи не вважали і не вважають, що шлях до революції йде неодмінно через війни” (про фальш цієї тези красномовно свідчать сім десятиліть існування комуністичного тоталітарного режиму в СРСР і війни, з яких країна майже не виходила)¹⁰.

Автори популярного за радянських часів історико-регіонального видання в угоду ідеологічним концепціям намагалися переконати читачів: “Радянський Союз надав західно-українським трудящим повну свободу у виборі суспільного та державного устрою”, тим більше, що це збігалося з їхнім прагненням щодо “встановлення Радянської влади і возз’єднання Західної України з Радянською Україною”, про що свідчили вибори до Народних Зборів і їхні рішення¹¹.

Про те, що “радянська держава не нав’язувала трудящим визволеної Західної України форм суспільно-політичного ладу”, стверджували також львівські історики Г.Ковальчак, Ю.Сливка та В.Чугайов у праці “Подія великого історичного значення”. Вони доводили читачам: режим створив усі умови для того, щоб питання про характер устрою в краї “міг і повинен був

вільно вирішити сам народ”, який, власне, на численних зборах і мітингах висловлювався за владу Рад і своє “бажання влитися у єдину сім’ю народів СРСР”¹².

Деякі автори досліджень проблеми “золотого вересня” продовжували вносити при розгляді соціально-політичного становища в регіоні ідеологічні штампи щодо “класової боротьби”, яка нібито загострювалася в ході перетворень. Такі твердження присутні й у працях М.Гайковського, М.Слободяна, В.Кульчицького, М.Настюка, Г.Потоцького та ін.¹³

Цієї ж догматичної точки зору дотримувалися В.Кульчицький і М.Настюк: “Утворення і діяльність органів народної влади проходили у гострій класовій боротьбі. Різного роду антирадянські елементи намагалися пролізти в органи народної влади з метою дезорганізації і зриву їх роботи, дискредитації революційних заходів в очах народу”. Автори бездоказово стверджують: органи народної влади – Тимчасові управління приймали рішення про розпуск політичних партій та інших українських інституцій, що явно суперечить правді¹⁴.

Висвітлюючи процес входження Західної України до УРСР, радянські історики багато уваги приділяли підготовці, проведенню Народних Зборів Західної України та їхнім рішенням із метою легітимізувати анексію території і форсовано здійснити радянізацію приєднаного краю. У СРСР одностайно наголошувалося, що ця подія мала велике політичне й правове значення. “Це був по суті плебісцит, – зазначав історик Б.Бабій, – всенародне голосування по корінних питаннях суспільного і державного життя визволеного народу. Це всенародне голосування було організоване і проведене на справді народних, глибоко демократичних засадах”. Автор посилався на заяву радянського уряду від 1944 р. у ході радянсько-польських дискусій щодо кордонів, у якій заявлено: кордон установлено “відповідно до волі населення Західної України і Західної Білорусії, яка була виявлена в плебісциті, що був проведений на широких демократичних засадах у 1939 р.”¹⁵.

Усім працям 40–80-х рр. притаманне прагнення переконати радянського читача, що проведення Народних Зборів було ініціативою населення Західної України, а їхні рішення – волевиявленням народу. “Радянський уряд, подавши братерську допомогу населенню Західної України, не нав’язував йому свого політичного ладу і соціально-економічних порядків, – писав В.Варецький. – Виходячи з ленінської настанови про те, що воля нації визначається шляхом референдуму або через національну конституанту, народу Західної України було надано право самому вільно вирішити це питання. Саме таким законодавчим органом повинні були стати Народні Збори”¹⁶.

Хоч у багатьох працях радянських істориків постійно зустрічається теза про те, що радянський уряд і влада не втручаються в процес волевиявлення, не нав’язують західним українцям вільний вибір подальшої долі, вже у зверненні від 4 жовтня, відзначають М.Герасименко й Б.Дудикевич, недвозначно визначалося: Народні Збори повинні висловитися “за приєднання до великого Радянського Союзу”, встановлення радянської влади. Автори визнають розгорнуту серед населення широкомасштабну пропаганду й агітацію, в якій брали участь “партійні організації, а також політпрацівники, командири і бійці Радянської армії”. Зауважимо, що майже 800-тисячний Український фронт своїми частинами вкрив цілий терен краю – в кожному повітовому центрі, майже в усіх містечках дислокувалися військові гарнізони. На період підготовки Народних Зборів до краю зі сходу прибули бригади діячів культури й мистецтва¹⁷.

Вихваляючи демократизм виборів, радянські історики вважали цілком виправданими їхню безальтернативність (тобто у виборний бюлетень заносилася тільки одна кандидатура), усунення від виборчого процесу представників донедавна діючих українських, польських, єврейських партій. І.Трайнін бездоказово стверджував, що “маси виганяли представників цих партій, яких у минулому підтримував польський уряд”. Він вважав, що виборці “вільно і одностайно” сформулювали накази депутатам висловитися на Народних Зборах за “встановлення на звільненій території радянської влади, возз’єднання Західної України з УРСР”. Інших варіантів ні в виборців, ні в депутатів, як бачимо, нібито не було. Автор стверджує: це було “найдемократичніше народне опитування (референдум) населення Західної України... щодо ставлення до нової влади”¹⁸.

Уже 1989 р., коли почали з’являтися дослідження і газетні публікації, які більш-менш об’єктивно висвітлювали події п’ятидесятирічної давності, принаймні історики не були під потужним ідеологічним тиском, деякі автори продовжували вважати, що “вибори стали величним плебісцитом одностайного волевиявлення трудящих” та ін. Лише з початком 1990-х років вітчизняні історики змогли сповна використати архівні документи, заховані в спецфондах бібліотек видання, відтворити історичну правду, зокрема, про підготовку, проведення Народних

Зборів, незаангажовано проаналізувати так званий виборчий процес і прийняття доленосних для народу й розшматованого 1918–1923 рр. краю рішень¹⁹.

Насамперед, як свідчить на основі архівних документів Москви й Києва львівський історик В.Ковалюк (нині – працівник посольства США в Києві), сценарій та режисура виборів до Народних Зборів були опрацьовані ще у вересні в ЦК ВКП(б). Саме в Москві “було визначено час і місце проведення Зборів, норму представництва – один депутат від п’яти тисяч громадян та створено 1495 виборчих округів. ЦК ВКП(б) рекомендував керуватися практикою виборів до Верховної Ради СРСР, провести вибори у стислі терміни”²⁰.

Аналізуючи результати виборів у Народні Збори Західної України, дрогобицький історик С.Яким відзначив, насамперед, тотальний тиск на виборців із боку партійних, державних, репресивних органів, а також окупаційних військ Червоної армії. Архівні документи свідчать, що волевиявлення народу не було при виборах делегатів – учасників Народних Зборів, були відсутні елементарні демократичні засади, будь-яка альтернатива вибору. “Це був відпрацьований політичний фарс, за який ховала московська більшовицька імперія свою співучасть у розв’язанні Другої світової війни, розгромі Польської держави та приєднанні частини західних етнічних земель до складу своїх імперських володінь і встановлення тут сталінського політичного режиму”²¹.

На принцип формування кандидатів звернув увагу активіст львівського “Меморіалу” В.Гордієнко: “Від участі у НЗ **Роман Шухевич у історіографії** українська інтелігенція. Потрібні були виключно робітники і селяни... В результаті виборів депутатами до НЗЗУ стали 402 робітника, 819 селян і 234 інтелігента..., з яких знаю тільки чотирьох – справжня еліта українства: К.Студинський, В.Барвінський, М.Панчишин і П.Франко”. (Автор зауважує, що, крім лікаря М.Панчишина, всі інші невдовзі репресовані органами НКВС)²².

Один із відомих дослідників проблеми львівський історик О.Луцький на основі великого масиву архівних документів чи не найбільш аргументовано із сучасних науковців висвітлив виборчий процес і хід Народних Зборів²³. Зокрема, він відтворив широку й активну участь військовиків Українського фронту в організації і проведенні виборів. Вони чітко виконували наказ Головного політуправління Червоної армії взяти “особливо активну участь у підготовці й проведенні виборів до Народних Зборів, пам’ятаючи, що це є найважливіший етап для продовження справ, здійснених Червоною Армією у визволенні наших братів-українців”. Відтак 6-та армія, яка дислокувалася на Львівщині, виділила 1572 агітатори й 226 політпрацівників для роботи серед населення. Безпосередньо у Львові членами виборчих комісій працювали 490 військових, а ще 177 – агітаторами. Автор наголошує, що влада жорстко контролювала процедуру висунення кандидатів до Народних Зборів. Отже, не випадково серед зареєстрованих кандидатів було 98 членів ВКП(б) – прибулих зі сходу функціонерів, 81 колишній член КПЗУ та 1265 безпартійних. Унаслідок відповідного відбору особи з вищою освітою становили лише 5,2%, а 74,2% – з початковою освітою або неписьменні. Українців, обраних до Народних Зборів, виявилось 92,2%, поляків – лише 3%, а євреїв – 4,2%, хоч у краї поляків проживало 27%, а євреїв – 10,6%²⁴. Влада, напевно, намагалася протиставити одна одній національності.

Відтак результат виборів було важко не передбачити. За офіційними даними, загальна кількість населення, яка брала участь у виборах, становила 92,8%, а проголосували за кандидатів 90,4% виборців. Проте на основі вивчення архівних документів І.Сварник у статті “Маловідомі сторінки з історії “золотого вересня” аргументовано піддав сумніву достовірність офіційних результатів. Зокрема, археограф виявив друкований текст доповіді М.Панчишина, в якій відзначено, що у виборах взяли участь 83%, але ця цифра виправлена іншою особою на 92,93%. За експертними підрахунками І.Сварника, явка виборців була значно нижчою. Велику частину документів фальсифіковано вже в ході їхньої обробки та підтасування з метою отримати потрібні кількісні показники. Автор відзначив численні факти відмови населення йти на вибори, антирадянської пропаганди, випадки терористичних акцій²⁵.

Оцінюючи підготовку й проведення Народних Зборів як один із перших кроків “радянської” приєднаних західноукраїнських земель, львівський історик К.Кондратюк наголосив: спосіб, у який відбувалося скликання Зборів, виключав можливість легальної передвиборної боротьби різних політичних сил, як це відбувалося в демократичних країнах Заходу чи відбувається в незалежній Україні, відтак це були вибори без вибору. Слід визнати, резюмує автор, що більшість західних українців проголосувала за пропонованих владою кандидатур, але в тих умовах шаленого ідеологічного тиску, в умовах фактичної окупації краю численним

радянським військом, відвертої фальсифікації результатів альтернативи в них, по суті, не було. Львівський професор слушно навів висновок безпосереднього учасника “перетворень” документаліста й кінорежисера О.Довженка про те, що “народ український тут був ні при чім”²⁶.

На наш погляд, те, що Народні Збори були скликані на четвертий день після виборів, виключало детальну розробку доленосних документів, вивчення і аналіз їх депутатами, красномовно свідчило про розіграний владою політичний фарс. Відтак, слушно відзначив К.Кондратюк, усі рішення Народних Зборів, ухвалені “одноставно з великим ентузіазмом” декларації про встановлення радянської влади, приєднання до УРСР та інші прийняті поспіхом, без ґрунтового обговорення й дискусій, а тому були нав’язані депутатам, які в тій ситуації не мали альтернативи²⁷.

У фундаментальному двотомнику про репресивно-каральну систему в радянській Україні генерал І.Білас на основі дослідження відомчих архівів НКВС стверджував: сталінське керівництво провело Народні Збори для “прийняття ряду декларацій від імені народу з метою приховати наслідки нацистсько-комуністичної змови від міжнародної громадськості... У відповідності за ретельно розробленим сценарієм цей політичний спектакль відбувся у Львові 26–28 жовтня 1939 року. Post faktum було прийнято завчасно розроблені декларації про встановлення радянської влади в Західній Україні, про входження її до складу Української РСР, про конфіскацію земель і націоналізацію банків та промисловості”²⁸.

Отже, більшість праць радянської доби й сучасних авторів відзначають надзвичайно швидкі темпи юридичного оформлення приєднання Східної Галичини й Волині до СРСР²⁹. Через два дні після закінчення роботи Народних Зборів, 31 жовтня, в Москві спішно скликано позачергову сесію Верховної Ради СРСР. Заслухавши заяву комісії Народних Зборів, яку оприлюднив її представник М.Панчишин, і майже без обговорення одноставно було схвалено закон про включення Західної України до складу СРСР і возз’єднання її з УРСР. Отже, слушно зауважують М.Литвин, О.Луцький і К.Науменко в праці “1939. Західні землі України”, що “настрої, сподівання, власне виборча поведінка населення від Збруча до Сяну були лише тим тлом, на якому здійснювалася інкорпорація краю до СРСР. Більшовицькому керівництву зовсім не йшлося про національні інтереси українського народу, а насамперед про поліпшення геополітичної ситуації своєї держави. Результати виборів і декларації Народних Зборів дали Кремлю поважний аргумент щодо законності радянських територіальних надбань, досягнутих у 1939 р., і формальні підстави продовження взятого політичного курсу”³⁰. А це, зрозуміло, викликало спротив українських і польських праворадикальних сил, про що свідчать нові студії істориків І.Льюшина, І.Патриляка³¹.

Дослідження радянських і українських авторів переконливо довели: приєднання Східної Галичини й частини Волині до Польщі стало актом насильництва, а жоден акт насильництва не буває довговічним. У радянській літературі висловлювалася думка про те, що Сталін на початку вересня 1939 р. чекав, поки польський уряд капітулює або емігрує. Погоджуємося, що був і такий розрахунок. У західній літературі звертається увага на те, що вторгнення відбулося через день після укладення перемир’я з Японією і час, коли польський уряд ще не покинув територію держави (перебував на Покутті до ранку 18 вересня).

Сучасні українські й окремі російські дослідники довели: щоб не втягнути СРСР у війну з Великобританією і Францією, “визвольний похід” Червоної армії супроводжувався єдино можливим ідеологічним обґрунтуванням – прагненням допомогти поневоленим українцям і білорусам – громадянам польської держави, що розвалювалася під могутніми ударами вермахту. Укладаючи договір про ненапад із Німеччиною, Кремль ще не турбувався про ідеологічне виправдання вересневого нападу й розчленування Польщі. Сталін вдало скористався історичними обставинами, стверджують українські автори, які склалися задовго до його серпневої змови про поділ Польщі. Тому возз’єднання українських земель об’єктивно стало жаданим втіленням мрії багатьох українців про соборну Україну. Возз’єднання Західної України 1939 р., а згодом Північної Буковини (1940 р.) й Закарпаття (1945 р.) з УРСР одночасно означало їх приєднання до тоталітарної імперії СРСР. Як це не парадоксально, доводять сучасні українські історики С.Кульчицький, К.Кондратюк, В.Литвин, М.Литвин, М.Панчук, спочатку Перша, а згодом Друга світові війни зініціювали два возз’єднувальні процеси; війни створили унікальні геополітичні ситуації, в яких “можна було ставити у практичну площину питання про возз’єднання українських земель”³². Як свідчать історики права й політологи, це було здійснено з грубим порушенням міжнародного права, з нехтуванням політичних прав і національно-культурних інтересів народів

Роман Шукевич в історіографії

Східної Європи, які стали жертвами воєнних дій Східної Галичини й Волині, а згодом Північної Буковини з УРСР спричинило нову демографічну катастрофу – втрату десятої частини населення регіону.

Відзначимо й той факт, про який забувають дослідники, а саме: серпнева змова Москви й Берліна започаткувала не лише возз'єднавчий, але й роз'єднавчий процес – значну частину українських етнічних земель інкорпоровано до неукраїнських державних організацій: Надсяння, Лемківщину, Холмщину й Підляшшя – до Генеральної губернії Німеччини, а Берестейщину й частину українського Полісся – до Білоруської РСР.

1. Минаев В. Западная Белоруссия и Западная Украина под гнетом панской Польши. – М., 1939. – 48 с.; Трайнин И. Национальное и социальное освобождение Западной Украины и Западной Белоруссии. – М., 1939. – 80 с.; Як це було. Епізоди героїчного визволення народу Західної України / Ред. С.Гутман. – К., 1939. – 48 с.
2. Бурлуцький Д.М. Визвольний похід Червоної Армії в Західну Україну і Західну Білорусію (вересень 1939 р.) // УІЖ. – 1979. – №5. – С.17–25; Добрик В.Ф. Возз'єднання західноукраїнських земель в єдиній Українській Радянській державі – видатна перемога ленінської політики КПРС // УІЖ. – 1979. – №9. – С.5–15; Дудикевич Б.К. Боротьба трудящих Західної України за возз'єднання з Радянською Україною. – К., 1959. – 39 с.; Замлинський В.О. З вірою у перемогу. – К., 1976. – 200 с.; Йова П. Боротьба трудящих Західної України за возз'єднання з Радянською Україною. – Львів, 1954. – 116 с.; Компанієць І.І. Возз'єднання всіх українських земель в єдиній Українській Радянській соціалістичній державі. – К., 1967. – 48 с.; Потоцький Г.К. В єдиній сім'ї радянських народів // Назустріч мрії. Нариси історії Прикарпаття. – Ужгород, 1978. – С.106–111.
3. Білоусов С.М. Возз'єднання українського народу в єдиній Українській Радянській державі. – К., 1951. – 166 с.
4. Там само. – С.80–83.
5. Кіх М.С. Краю мій возз'єднаний. – Львів, 1979. – 84 с.; Маківка С.А. Тривожні дороги. Спогади автора, колишнього посла до сейму панської Польщі і редактора прогресивних газет, про революційну боротьбу західноукраїнських трудящих за соціальне і національне визволення, за возз'єднання з Радянською Україною. – Львів, 1967. – 119 с.; Теслюк М.М. У боротьбі за возз'єднання. Сторінки спогадів. – Львів, 1988. – 313 с.
6. Герасименко М.П., Дудикевич Б.К. Боротьба трудящих Західної України за возз'єднання з Радянською Україною. – К., 1960. – С.191–194.
7. Ломов Г.І. Народні Збори Західної України. – Львів, 1959. – С.6–7.
8. Цибко О.Г. Революційно-визвольна боротьба трудящих Західної України за возз'єднання з УРСР (1934–1939 рр.). – Львів, 1963. – 121 с.
9. Цибко О.Г. Революційно-визвольна боротьба трудящих Західної України за возз'єднання з УРСР (1934–1939 рр.). – Львів, 1963. – 137 с.; Ципко А.И. Революционная борьба трудящихся Западной Украины против фашизма за воссоединение с Советской Украиной (1934–1939 гг.): Автореф. дисс. ... канд. истор. наук. – Львов, 1953. – 20 с.
10. Торжество історичної справедливості. Закономірність возз'єднання західноукраїнських земель в єдиній Українській Радянській державі / Відп. ред. М.М.Олексюк. – Львів, 1968. – 803 с.
11. Торжество історичної справедливості. Закономірність возз'єднання західноукраїнських земель в єдиній Українській Радянській державі / Відп. ред. М.М.Олексюк. – Львів, 1968. – С.566–568; 574–575.
12. Ковальчак Г.І., Сливка Ю.Ю., Чугайов В.П. Подія великого історичного значення. – К., 1979. – С.66.
13. Гайковський М.І., Слободян М.І. Зустріч і всенародна підтримка Червоної Армії трудящими Західної України у дні визволення (вересень 1939 р.) // УІЖ. – 1979. – №6. – С.34–41; Кульчицкий В.С., Настюк М.И. Освобождение Западной Украины и воссоединение с УССР // Социально-политическая закономерность и правовые основы воссоединения западноукраинских земель с Украинской ССР. – Львов: Высшая школа, 1979. – С.114–128; Кульчицкий В.С. Боротьба трудящих Західної України за Радянську владу. – К., 1964. – 113 с.; Потоцький Г.К. В єдиній сім'ї радянських народів // Назустріч мрії. Нариси історії Прикарпаття. – Ужгород, 1978. – С.106–111.
14. Кульчицкий В.С., Настюк М.И. Освобождение Западной Украины и воссоединение с УССР // Социально-политическая закономерность и правовые основы воссоединения западноукраинских земель с Украинской ССР. – Львов, 1979. – С.120.
15. Бабій Б.М. Возз'єднання Західної України з Українською РСР. – К., 1954. – С.101.
16. Варецький В.Л. Соціалістичні перетворення у західних областях УРСР (в довоєнний період). – К., 1960. – С.121.

17. Герасименко М.П., Дудикевич Б.К. Борьба трудящих Западной Украины за возз'єднання з Радянською Україною. – К., 1960. – С.195–196.
18. Трайнин И. Национальное и социальное освобождение Западной Украины и Западной Белоруссии. – М., 1939. – С.59.
19. Возз'єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною / Відп. ред. Ю.Ю.Сливка. – К.: Наук. думка, 1989. – 448 с.; Гордієнко В. Народні Збори Західної України: воля народу чи політичний фарс радянського уряду // Воля і Батьківщина. – 1997. – №2. – С.72–77; Панчук М. Повертаючись до вересня 1939-го року // Вільна Україна. – 1990. – 18 вересня. – С.1–2; Панчук М.І. Знаменна подія в історії українського народу: До 50-річчя возз'єднання Західної України з УРСР // УГЖ. – 1989. – №10. – С.37–44.
20. Ковалюк В.Р. Нові архівні документи про Народні Збори Західної України (жовтень 1939 р.) // Архіви України. – 1991. – №5–6. – С.89.
21. Яким С.С. Народні збори Західної України: волевиявлення українців чи політичний фарс сталінського режиму // Вісник Національного університету “Львівська політехніка” “Держава та армія”. – 2005. – №528. – С.132.
22. Гордієнко В. Народні Збори Західної України: воля народу чи політичний фарс радянського уряду // Воля і Батьківщина. – 1997. – №2. – С.74–75.
23. Луцький О. “Радянїзація” Львова: вересень 1939 – червень 1941 // Львів. Історичні нариси. – Львів, 1996. – С.448–450; “Радянїзація” приєднаних земель // Історія України від давнини до сучасності. – Львів, 2002. – С.312–313; Інтелігенція Львова (вересень 1939 – червень 1941 рр.) // Вісник Львівського ун-ту. Серія історична. – Львів, 1999. – Т.3. – С.587; Луцький О. Політична еліта Західної України в період утвердження сталінського тоталітарного режиму (1939–1941 рр.) // Національна еліта та інтелектуальний потенціал України: Тези доповідей Міжнародної наукової конференції 18–20 квітня 1996 року. – Львів, 1996. – С.206.
24. Луцький О. “Радянїзація” Львова: вересень 1939 – червень 1941 // Львів. Історичні нариси. – Львів, 1996. – С.178–150.
25. Сварник І.І. Маловідомі сторінки з історії “золотого вересня” // Український археографічний щорічник. – К., 1992. – Вип.1. – Т.4. – С.401–403.
26. Кондратюк К. Політичні, соціально-економічні та духовні аспекти “радянїзації” західних областей України у 1939–1941 роках // 1939 рік в історичній долі України і українців: Матеріали Міжнародної наукової конференції 23–24 вересня 1999 р. – Львів: ЛНУ, 2001. – С.22.
27. Там само.
28. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: У 2-х кн. – К.: Либідь, 1994. – Кн.1. – С.117.
29. Ковалюк В.Р. Нові архівні документи про Народні Збори Західної України (жовтень 1939 р.) // Архіви України. – 1991. – №5–6. – С.88–91; Ковальчак Г.І., Сливка Ю.Ю., Чугайов В.П. Подія великого історичного значення. – К., 1979. – 220 с.; Компанієць І.І. Возз'єднання всіх українських земель в єдиній Українській Радянській соціалістичній державі. – К., 1967. – 48 с.; Настюк М.І. Исторические решения Украинского Народного Собрания – непосредственная правовая основа воссоединения Западной Украины с УССР // Социально-политическая закономерность и правовые основы воссоединения западноукраинских земель с Украинской ССР. – Львов, 1979. – С.128–145.
30. Литвин М.Р., Луцький О.І., Науменко К.С. 1939: Західні землі України. – Львів: Ін-т українознавства НАНУ, 1999. – С.132.
31. Ільющин І. Польське підпілля у Західній Україні у 1939–1941 рр. // З архівів ВУЧК–ГПУ–КГБ. – К., 2003. – №1. – С.452–453; Армія Крайова і українсько-польське протистояння в Західній Україні (1939–1945 рр.): Автореф. дис. ... д-ра. істор. наук. – К., 2002. – 36 с.; Національно-визвольні прагнення українських та польських самостійницьких сил за часів Другої світової війни // УГЖ. – 2003. – №1. – С.82–96; Патриляк І. Діяльність Організації українських націоналістів (бандерівців) у 1940–1941 роках (військовий аспект): Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2001. – 20 с.; Підготовка бандерівською ОУН антирадянського повстання на території Західної України (січень 1940 – червень 1941рр.) // Київська старовина. – 2004. – №1. – С.76–91.
32. Кульчицький С. Возз'єднання Західної України з УРСР: проблема легітимності // Київська старовина. – 1999. – №6. – С.95.
33. Гриневич В. До питання про сепаратні контакти між СРСР і Німеччиною в роки Другої світової війни // Проблеми історії України: факти, судження, пошук: Міжвід. зб. наук. пр. – 2002. – Вип.6. – С.439–449; Україна на початковому етапі Другої світової війни // Політична історія України ХХ ст.: У 6-ти т. – К., 2003. – Т.4. Україна у Другій світовій війні (1939–1943). – С.63–129; Макаруч О.Г. Возз'єднання Західної України з Українською РСР в оцінках англо-американської наукової школи: проблеми історіографії // Вісник Національного університету “Львівська політехніка” “Держава та армія”. – 2005. – №528. – С.133–135; Макаруч В. Міжнародно-правовий статус українських земель, приєднаних до СРСР після Другої світової війни (1939–1945 рр.) –

К., 2004. – 348 с.

The article defines the main approaches to the Soviet historiography before the “reconing” events at Western Ukrainian lands have been lighted. The Soviet historians paid much attention to preparation and carrying out.

People’s Meeting of Western Ukraine and their resolution to legitimate the annexation of the territory and accomplish “sovietization” of the joining territory. The author analysis the modern stage of the learning question.

Key words: *People’s Meeting, Western Ukraine, joining of Western Ukrainian lands, elective process, soviet historians, modern scientist.*